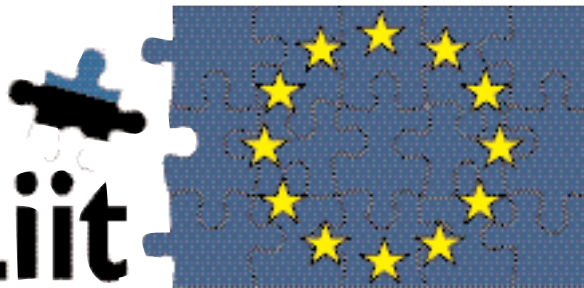

EESTI ja Euroopa Liit

15

Väikeriigi kogemus Euroopa Liidus - Iirimaa

Eestile on Iirimaa kogemus oluline peamiselt kahest aspektist. Esiteks poliitilise iseseisvuse saavutamine ning säilitamine suurriigi vahetus naabruses ja teiseks Euroopa kiireim majanduskasv viimase 10 aasta jooksul, mis on tõstnud Iirimaa elatustaseme kõrgemale Lääne-Euroopa keskmisest. Iirimaa kogemust Euroopa Liidus saaks Eesti ära kasutada eelkõige struktuuri- ja regionaalpoliitikas ning Euroopa Liidu juhtorganitega suhtlemisel.

Iirimaa rahvuslik identiteet

Rahvuslik identiteet tuleneb kultuurist - keelest, kunstist, väärtustest, tavadest, müütidest ning institutsioonide kogumist, mis kujundavad ühiskonna sotsiaal- ja lähisuhteid. Samas rahvuslik identiteet muutub ja teiseneb globaalsete, regionaalsete ja kohalike arengute mõjul.

Kahtlemata mõjutab Euroopa Liit iga ühineva maa rahvuslikku identiteeti, sest lepingutega on fikseeritud mitte üksnes suhted teiste liikmesriikidega, vaid ka kolmandate riikidega. Liikmesriikide identiteet ja suveräänsuse määr sõltub Euroopa integratsiooni edasisest arengust. Iga Euroopa riigi (ka Euroopa Liitu mitte kuuluva) identiteet sõltub sellest, millise mudeli liikmesriigid lõpuks Euroopa Liidule valivad (konföderaalne, föderaalne, unitaarne või muu). Vaidlused Euroopa integratsiooniprotsessi üle jätkuvad ning leiavad lahenduse valitsustevahelise konverentsi (IGC) kaudu. Nendes vaidlustes on kahtlemata kesksel kohal rahvusliku identiteedi muutus, eriti võimalus vältida soovimatuid arenguid.

Oleks naiivne arvata, et Iirlastel - nagu ka kõigil teistel ühendustega liitunud rahvastel - poleks olnud kahtlusi oma suveräänsuse vähenemise suhtes. Sarnase kartuse tõrjumiseks tehakse kõik kaalukamad otsused Euroopa Liidus mitte Euroopa Komisjoni, vaid Euroopa Liidu Nõukogu (ministrite nõukogu) poolt, mis koosneb rahvusriikide ministritest. Igal Euroopa Liidu Nõukogu liikmel (ka kõige väiksemat riiki esindaval ministril) on õigus ja ka praktikas kasutatud võimalus panna veto kõigi seda riiki puudutavate tähtsamate otsuste vastuvõtmisele. Sellest hoolimata on Euroopa Liidu kompetents aja jooksul järjest laienenud, eriti majanduses, ning laieneb liikmesriikide üksmeelsel otsusel ilmselt veelgi, sest teatud küsimusi (näiteks keskkonnakaitse, kuritegevus, narkootikumide leviku tõkesta-

mine) on koostöös lihtsalt tõhusam lahendada.

Iirimaa ajalugu enne Euroopa Liiduga liitumist ja geopoliitiline sõltuvus on Eestiga paljuski sarnased. Iirimaa avaldas väga tugevat majanduslikku ja kultuurilist mõju tema suurriigist naaber. Brittide domineerimise tulemusena oli Iiri keel välja suremas, rahvaarv vähenes ning 1970. aastate algul kartsid paljud Iirlased, et loobumine suveräänsusest paljudes majandussfäärides viib loobumisele kogu rahvuslikust identiteedist.

21. sajandi alguseks on olukord paljuski muutunud. Väikesele riigile andsid Euroopa ühendused võimaluse osaleda otsuste tegemises suurriikidega ühise laua taga, lõpetasid ülemäärase sõltuvuse briti turust ning võimaldasid suurt majandus- ja finantsabi. Praeguseks on Iirimaaast kui endisest mahajäänud agraarmaast saanud kõrgtehnoloogilise tööstusega, Euroopa keskmisest ja isegi Ühendkuningriigist kõrgema keskmise elatustasemega rahvusriik, mille viimase kümne aasta majanduskasv ulatub 70 protsendini - üle kahe korra enam Euroopa keskmisest. Iiri keel on taas aus, Iirlaste arv kasvab ning paljud Iiri kunstnikud, poeedid ja muusikud pakuvad maailmas huvi just selle poolest, et nende kunst on vaieldamatult Iirlaslik ja originaalne.

Iiri majanduspoliitika - "keldi tiigri" edu pant

Iirimaa majandust iseloomustavad kiireim majanduskasv, madalaim tööpuudus ning suurim eelarve ülejääk Euroopa Liidus. Iirimaa ja tema majandust on rahvusvahelises ajakirjanduses nimetatud "smaragdroheliseks tiigriks" või "keldi tiigriks". Kiire edu saavutati läbimõeldud uuendusliku majanduspoliitikaga, mille peamised elemendid on järgmised:

- soodsate investeerimistingimuste loomine välisinvestoritele;
- kaubanduse liberaliseerimine ja ekspordi toetamine;
- range raha- ja eelarvepoliitika;
- efektiivne struktuuri-, tööstus- ja regionaalpoliitika;
- investeerimine haridusse, teadus- ja arendustegevusse.

Välisinvestorite Iirimaaale meelitamist alustati maksuvabastuste ja -soodustustega juba enne Euroopa ühendustega liitumist. Iirimaa oli aastakümnete eest üks maksuvaba kaubanduse rajajaid Euroopas. Seeläbi õnnestus Iirlastel välisosaluselga ettevõtetele välja kaubelda mitmed maksusoodustused veel kuni 2010. aastani ning peale seda on kavas alandada kõigi ettevõtete tulumaksu. Iirlased on välja võidelnud teisigi erandeid ja ülemineku-

Iirimaa: parlamentaarse demokraatiaga vabariik. Riigipea on president (praegu Mary McAleese), seadusandlik võim kuulub kahekojalisele parlamendile (esindajatekoda ja senat). Esindajatekoda koosneb 166 liikmest, kes on valitud proportsionaalse esindatuse alusel. Valitsust juhib peaminister. Riigikeeled on inglise ja Iiri (keldi) keel. Rahvaarv ulatub 3,6 miljonini, kusjuures alla 25 aasta vanuste osa on 44%. Rahaühik on Iiri nael (1 nael = 19,9 EEK). Iirimaa sai Euroopa ühenduste liikmeks 1973. aastal. Sellele eelnes 1972. aastal referendum, kus 83% Iirlastest oli liitumise poolt.

Valitsustevaheline konverents (Intergovernmental Conference, IGC) - selle mõistega tähistatakse liikmesriikide valitsuste läbirääkimisi asutamislepingute muutmise üle. Ühinemisläbirääkimised uute Euroopa Liidu liikmesriikidega peetakse kahepoolsete valitsustevaheliste konverentsidena Euroopa Liidu ja iga kandidaatriigi vahel.

perioode Euroopa Liidu poliitikate elluviimisel, mis on aga enam-jaolt juba aegunud. Näiteks liri Telekomu ainuõigus tegutseda telekommunikatsiooniturgudel lõppes 1. jaanuaril 2000.

Peale II Maailmasõda oli brittide käes lõviosa liri kaubandussuhetest. Praeguseks on nende osakaal Iirimaa kaubanduspartnerina langenud 30 protsendini ning Iirimaa on üha enam huvitatud ülejäänud Euroopa turust. Iirimaa on suutnud olla ka heaks transiidisillaks Põhja-Ameerika ja Lääne-Euroopa vahel. Iirimaa kaubanduse liberaliseerumine sai alguse vabakaubanduslepingutest Ühendkuningriigi ja mõnede teiste tähtsamate kaubanduspartneritega 1960ndatel aastatel peale avalduse esitamist Euroopa ühendustega liitumiseks 1961. aastal, ning jätkus pärast ühinemist 1973. aastal.

Iiri nael on tugev ja stabiilne, eelarve tasakaal või isegi ülejääk on taganud suhteliselt madala inflatsiooni ja välisvõla ning tänu sellele polnud Iirimaa suuri probleeme Euroopa Rahaliiduga ühine-misel. 1999.a. keskvaltsuse eelarve ülejääk ulatus 1,2 miljardi naelani (s.o enam kui Eesti riigieelarve kogumaht) ning 2000. aastaks prognoositakse eelarve ülejäägiks 4% selle kogumahust. Iirimaa jaoks oli rahaliitu astumisel oluline veel puhtpoliitiline ja psühholoogiline aspekt, mis võimaldas veelgi süvendada majandussuhteid teiste Euroopa Liidu riikidega ning saada ka rahapoliitilisel Ühendkuningriigist sõltumatuks. Iirlased on uhked selle üle, et Euroopa Liidu Nõukogus istub rahapoliitika 12 otsustaja ühise laua taga ka Iirimaa rahandusminister, samas kui tema briti ametivend peab ootama tulemusi rahaliidu "ukse taga".

Avatud ja stabiilne majanduskeskkond on käivitanud remigratsiooni: enamasti 1950ndatel aastatel vaesest riigist emigreerunud iirlased on hakanud massiliselt tagasi pöörduma isegi USA-st, tuues kaasa värskeid ideid, majandussidemeid ja kapitali. Iirimaa on Euroopas esikohal koolituskuludelt ühe elaniku kohta.

Omaaegne pikaajaline investeering haridusse ja täienduskoolitusse on nüüd kaasa toonud tipp tehnoloogiaga firmade investeeringud ning Iirimaa on saanud USA järel teine tarkvara eksportija maailmas. Veelgi enam - kui varem meelitati välisinvestoreid maksusoodustustega, siis praegu on peamine tõmbeargument kvalifitseeritud inglise keelne tööjõud, mis on odavam kui teistes riikides.

Iirimaa majanduskasv ja Euroopa Liidu eelarve

Üks konkreetne ja pragmaatiline võimalus hinnata Euroopa Liidu liikmelisuse mõju rahvusriigi majandusele on kõrvutada Euroopa Liidu eelarvesse eraldatavaid vahendeid sealt saadavatega teatud aja vältel.

Iirimaa on suutnud Brüsselist vahendeid hankida eelkõige põllumajandus-, sotsiaal- ning üha rohkem ka regionaalpoliitika raames. Parimatel aastatel (1990ndate alguses) ulatus Brüsseli tugi isegi enam kui 6 protsendini riigi sisemajanduse kogutoodangust ning paljudel viimastel aastatel on toetusi saadud üle 2 miljardi Iiri naela (vt tabel 1)

Tähelepanuväärne, et alates Iirimaa liitumisest Euroopa Liiduga 1973. aastal on sealt saadud vahendid ületanud Iirimaa makseid Euroopa Liidu ühisesse eelarvesse keskmiselt ligi 4 korda.

Kasumimarginaal on hakanud uue küll aastatuhande alguses kiiresti alanema, kuid rahasuhete bilanss Brüsseliga jääb ka käesoleva eelarveperioodi lõpuks (2006.a) Iirimaa jaoks ikkagi positiivseks umbes 625 miljoni Iiri naela võrra.

Suurim abi on seni olnud otsetoetused talupidajatele, ent üha rohkem on finantseeritud sotsiaalfondi ja regionaalarengufondi

Tabel 1 Iirimaa ja Euroopa Liidu eelarve

Aasta	Laekumised ELeelarvest milj. naelades	Maksed EL eelarvesse milj. naelades	Puhtad laekumised EL eelarvesse milj. naelades	% SKT-st
1973	37,1	4,5	32,6	1,2
1980	560,6	88,9	471,7	5,0
1985	1128,7	213,3	915,4	4,9
1990	1741,0	282,9	1458,1	5,4
1991	2201,2	348,2	1853,0	6,5
1995	2023,2	542,8	1480,4	3,8
1997	2506,6	582,0	1924,6	3,8

Allikas: Iiri rahandusministeerium

1994-1996 suunati koolitusse koguni üks kolmandik Euroopa Liidu struktuurifondidest saadud vahenditest. Seda kasutati eelkõige kaasaegse tööstus- ja infotehnoloogia omandamiseks.

kaudu majandusliku ja sotsiaalse infrastruktuuri arendamist ning koolitusprojekte (tabel 2).

Tabel 2

Iirimaa laekumised Euroopa Liidu eelarvest allikate lõikes

Aasta	Põllumajanduse Arendus- ja tagatis- fond	Sotsiaalfond	Regionaalarengu fond	Ühtekuuluvus- fond ja muud allikad	Kokku: (milj. liri naelades)
1975	102,8	4,0	1,8	0,5	109,1
1980	422,9	46,7	46,4	54,6	560,6
1985	892,4	141,3	76,0	19,0	1128,7
1990	1390,6	128,5	225,1	6,8	1741,0
1991	1477,7	370,7	341,9	10,9	2201,2
1995	1293,1	256,2	358,1	115,8	2023,2
1997	1685,7	271,0	356,2	193,7	2506,6
1998	1677,2	324,6	408,0	167,8	2577,6

Allikas: liri rahandusministeerium

Aastatel 2000-2006 vähenevad Euroopa Liidu eelarves Iirimaa jaoks nii regionaalarengu fondi vahendid kui ka otsetoetused talupidajatele ning aasta 2003 on ilmselt viimane, mil iirlased saavad toetusi ühtekuuluvusfondist.

Tugev sotsiaalpoliitika

Iirimaa ühiskonna tugevnemine ja rahvusvaheline majandusedu on saanud võimalikuks tänu tugevale sotsiaalpoliitikale ja arukale riiklikule reguleerimisele mõnedes sotsiaalpoliitikaga seotud majandussfäärides (eelkõige sotsiaalne infrastruktuur, kommunaalmajandus, tööturu arendamine ja reguleerimine). Euroopa Liidu juhtorganid ja liikmesriigid on Iirimaa tunnustanud selle eest, kui efektiivselt on ühisfondide vahendeid kasutatud tööpuuduse vähendamiseks. Kui veel 1993. aastal oli tööpuudus 15,6 %, siis täna on see turumajanduses optimaalne 5%. Nüüd on mõnedes piirkondades isegi töökäsi puudu ning emigreerunud iirlasi kutsutakse kodumaale tagasi, et vältida vöörkeelse tööjõu sissevoolu.

Tulemusrikka perepoliitika tagajärg Iirimaa on Euroopa suurim sündimus ning noorim rahvastik. Ilmselt mitte juhuslikult ei usaldatud Iirimaa esindajale Euroopa Komisjoni eelmises koosseisus Padraig Flynnile just Euroopa Liidu sotsiaalküsimusi, ning tema hallata olid ka Euroopa Liidu haridus- ja koolitusprogrammide rahad.

Iirimaa rahvuslikud arenguprogrammid

Iirimaa edu tuleneb paljuski Iirimaa keskvalitsuses koostatud sihikindlastest strateegilistest arengukavadest ja nende teostamiseks vajalike projektide väljatöötamisest. Tähtsusetuks ei saa pidada ka häid suhteid Brüsseli administratsiooniga ja sealsete konsultatsiooni- (lobby)firmadega. Riiklikul kesk- ja pikaajalisel sihtplaneerimisel lähtuti Euroopa Liidu struktuurifon-

dide võimalustest (vt. lähemalt ELISe infoleht nr. 7).

Iirimaa rahvuslikus arenguplaanis aastateks 1994-1999 nähti Euroopa Liidu struktuurifondidest ette 5,4 miljardit eurot ning koos erasektori kaasfinantseerimisega ulatus arenguplaani maksumus enam kui 10,5 miljardi euroni. Investeeringute prioriteetideks olid kõrgtehnoloogiline tööstus, transport, haridus ja kohalike omavalitsuste majandustegevus (eelkõige turism). Sel perioodil õnnestusid ka esimesed PPP projektid (public private partnership - avaliku ja erasektori partnerlus), eelkõige teede- ja silaehitustes.

Arengukava haridusprogrammi ulatusest annab ettekujutuse fakt, et koolitus- ja täiendõppe projektidega oli igal aastal seotud üle 200 000 iirlase. Euroopa Liidu kaasfinantseeritud kohalikud turismiprojektid on teinud Iirimaa tuntuks mitte ainult kui särava rahvamuusika ja -tantsude, Guinnessi õlle ja maheda Jamesoni viski maa, vaid ka kui puhta loodusega kalapüügi- ja matkaparadiisi.

Iirimaa arenguplaan aastateks 2000-2006 on veelgi ambitsioonikam. Selle kogumaksumus ulatub 54 miljardi euroni, kuigi Euroopa Liidu struktuurifondide vahendid vähenevad 7 aasta peale kokku 4,3 miljardi euroni. Iirimaa arenenud piirkondadel pole Euroopa Liidu reeglite kohaselt õigust mitmetest Brüsseli fondidest enam raha saada. Siiski loodetakse jätkuvalt toetust saada Lääne- ja Kesk-Iiri vähearenenud maakondade jaoks, kus sise-majanduse koguprodukt elaniku kohta jääb endiselt veel pisut alla 75 % Euroopa Liidu keskmisest. Põhiosa investeeringutest on kavas katta riigieelarvest (40 miljardit eurot) ning erasektori vahenditest (9 miljardit). Eesmärgiks on ühiskonna jätkusuutlik areng ja tööhõive kasv, iiri majanduse rahvusvahelise konkurentsivõime tõus, regionaalselt tasakaalustatud areng ning sotsiaalse ebavõrdsuse tasandamine.

Uues plaanis on varasemast suurem rõhk teedeehitusel, ühistranspordil ja muul sotsiaalsel infrastruktuuril, keskkonna- ja ter- visekaitset ning Lääne ja Kesk-Iiri regioonide arendamisel.

Eraldi programm on koostöök ja rahu tagamiseks Põhja-Iirimaa.

EURO – alates 01.01.1999 Euroopa Liidu arveldusühik ja alates 2000. aastast ühine valuuta 11 liikmesriigi jaoks. 2001. aasta algusest saab arveldusühikuks ka Kreeka jaoks. Asendas 1981. aastast kehtinud arveldusühiku eküü (European Currency Unit - ECU)

1 euro = 15,6466 EEK

liri administratsiooni koostöö Euroopa Liidu institutsioonidega

liri Vabariigi valitsus koosneb neljateistkümnest ministeeriumist ja peaministri kantsleist, kus kõigis töötavad ka Euroopa Liidu teemadega tegelevad ametnikud. Struktuurivahendite kasutamist juhib rahandusministeerium. 1994. aastast tegutseb ministeeriumide kõrval veel 8 regionaalset Euroopa Liidu struktuurifondide administreerimisüksust.

liri liitumine Euroopa Liiduga tõi kaasa avaliku administratsiooni suurenemise. Liitumiseelset perioodil (1968-1973) kasvas uute ametnike arv eelkõige rahandus- ja välisministeeriumides, peale liitumist aga põllumajanduse, tööstuse, kaubanduse ja turismi ministeeriumides ning maksuametis. 1980.a ulatus iiri ametnike arv, kelle peamiseks tööülesandeks oli koostöö Euroopa Liidu institutsioonidega, kokku 1391-ni, kusjuures üle poole neist (738) töötas põllumajandusministeeriumis.

Valdav osa euroametnikest on seotud liri Rahvusliku Arenguplaani väljatöötamise, elluviimise ja järelevalvega. Kogu protsessi vertikaalne ja horisontaalne koordineerimine toimub vastava seaduse alusel. Viimane planeerimis- ja arendusseadus võeti vastu 1999.a. Seadusega fikseeritakse nii riigi struktuuri- ja regionaalpoliitika prioriteedid kui ka vastavate programmide ja projektide koostamise protseduurid. Iga alamprogrammi elluviimise eest vastutavad juhtiv(ad) ministeerium(id) ja institutsioonid.

Lisaks osalevad projektide planeerimises ja elluviimises aktiivselt arvukad kohalikud omavalitsused, ettevõtted ja sotsiaalpartnerid, et tagada Euroopa Liidu struktuurifondide vahenditega teostatavatele projektidele kohalik toetus. Protsessi võivad sekkuda veel riigi poolt finantseeritud, kuid sõltumatud järelevalveinstitutsioonid.

Projekte hindavad, nende elluviimist jälgivad ja kontrollivad institutsioonid valitakse avalikul konkursil audiitor- ja konsultatsioonifirmade hulgast. Firmade tegevust koordineerib rahandusministeeriumi järelevalveinspeksioon, kuhu kuuluvad Euroopa Komisjoni, Euroopa Investeerimispanga ja rahandusministeeriumi esindajad. Järelevalveinstitutsioonid tegutsevad kolmel tasandil (riik, alamprogramm, regioon) ning nende jaoks on rahandusministeerium kehtestanud ühtsed protseduurireeglid.

Mida oleks Eestil lirimaa kogemusest õppida?

lirimaa kogemus Euroopa Liidus on tõestanud, et ühest vaesest Euroopa ääremaast suure ja võimuka naabri läheduses sai kiiresti arenev ja kõrge elatustasemega riik, mille rahvuslik iseteadvus ja identiteet on tõusnud, kuigi osa majanduslikku võimu on loovutatud Euroopa Liidu institutsioonidele.

lirimaa kiire areng põhineb liberaalsel majanduspoliitikal, mida on toetanud tugev sotsiaalpoliitika ning mõnede majandussektorite riiklik reguleerimine. liri majandusmudelit saab iseloomustada kui segamajandust, milles majanduslik liberalism on segatud uuskeinsistlike vaadetega.

Eelkõige just sotsiaal- ja regionaalpoliitika poolest erineb liri majandusmudel oluliselt Kagu-Aasia "tiigerriikidest" Singapurist, Lõuna-Koreast, Hongkongist jt.

Eestil ja teistel Euroopa Liitu pürgivatel Kesk-Euroopa riikidel on võimalus õppida lirimaa mudelist, sest see on väärtustelt ja kultuuriliselt lähedasem ja paremini kooskõlas Euroopa Liidu poliitikatega kui "idatiigrite" mall, mis, tõi küll, võib tagada kiirema, kuid nagu nüüd on selgunud, siiski ajutise edu.

Mõistagi ei saa liri sotsiaal- ja regionaalpoliitikat ning kogemusi Euroopa Liidus kopeerida. Kuid riigi senisest oluliselt suurem toetus sotsiaal- ja regionaalprobleemide lahendamisele on Eestiski hädavajalik. Seda enam, et nõrka sotsiaal- ja regionaalpoliitikat heitis Euroopa Komisjon Eestile ette juba oma arvamuses Eesti liitumistaotluse kohta.

Paraku pole Eestil ilmselt võimalik saada Euroopa Liidu eelarvest lirimaa võrreldavat toetust, sest Euroopa Liidu struktuurifondidest ühele riigile eraldatavate vahendite kogumaht on nüüd piiratud 4%-ga selle riigi SKT-st ning abistatavate riikide arv suureneb peale Euroopa Liidu uut laienemist oluliselt. Siiski on alust prognoosida Eestile Euroopa Liidu eelarvelist abi, mis ulatub 3-5%-ni Eesti SKT-st. Seda muidugi eeldusel, et suudame oluliselt parandada toetust vajavate projektide kvaliteeti ja nende haldamist.

EUROOPA LIIDU INFOSEKRETARIAAT

Riigikantselei, Stenbocki maja, Rahukohtu 3, 15161 Tallinn, Eesti.

tel +372 6 935 200

+372 6 935 201

faks +372 6 935 202

e-mail elis@rk.ee

<http://www.elis.ee>